

Artvin Çoruh Üniversitesi
İlahiyat Araştırmaları
Dergisi

Yıl: 2017, Cilt:1, Sayı:2
Sayfa:227-244

e-ISSN: 2602-3259

AKADEMİK-US

Artvin Coruh University
Journal of Theological
Researches

Year: 2017, Vol:1, Issue:2
Pages:227-244

akademikus.artvin.edu.tr

جامعة أرطوین جوروه
مجلة بحوث الإلهيات

السنة: ٢٠١٧، المجلد: ١، العدد:
٢

الصفحة: 227-244
p-ISSN: 2587-0750

Kur'an'da Saldırganlığa Karşı İnsanın Sorumlulukları* Research on Responsibilities of Man against Aggressiveness Determined with in Holy Qur'an

مسؤولية الانسان تجاه الكباير التي نهى عنها القرآن الكريم

Halit BOZ

Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Artvin, Türkiye

ORCID:

0000-0003-4480-3166

Yrd. Doç. Dr. Halit
BOZ
e-mail: halit6869
@gmail.com

Makalenin:

Geliş Tarihi:
02.09.2017
Kabul Tarihi:
07.12.2017
Elektronik Yayın
Tarihi:
14.12.2017

Özet

Kur'an, Sünnetullah gereği beşeriyet arasında mevcut olan ontolojik farklılıkların insanlar arasında lazım olan adalete, eşitliğe, merhamete, güven ve huzura zarar vermemesi için insanın sorumluluk alanını belirlemiş, yapılması ve uyulması gereken kuralları, geniş bir örnekleme ağıyla sunmaktadır. Yine Kur'an'da, "Hayır, insan kendini yeterli gördüğü için mutlaka azgınlık eder." (Alak, 6-7) beyanıyla insanın fitratındaki var olan bu duyguyu törpüleyip ona hakîmiyetini kurması için kendisinde olması gereken kaide ve kurallar açık bir şekilde anlatılmaktadır. Nitekim insanlık ile var olan karşı tarafa tahakküm kurma duygusu, tarihten günümüze kadar büyük savaşlara, mevcut legal yönetimleri devirip dikta rejimlerin oluşmasına ve bu uğurda milyonlarca masum insanın ölümüne sebebiyet vermiştir. Bundan dolayıdır ki Kur'an, bu tür olayların vuku bulmaması için bizlere geçmiş milletlerin kıssalarında örnekler sunar. Çünkü Kur'an'da geçmiş milletlerin kıssalarını detaylı aktarmasının birçok nedeni içerisinde ibret ve ders çıkarmak da mevcuttur.

Bu sebeple makalemiz, merkezde Kur'an ayetleri olmakla birlikte iki ana eksen üzerine inşa edilmiştir. Biri, insanın kendi içyapısında yer alan duygulara "ben" karşı sahip olması gereken sorumluluklarını hatırlatmak ve insanın içyapısında mevcut olan saldırganlık ve kıskançlık duygusunun nasıl beşeriyetin faydasına çevrilebileceğini ayetlerle açıklamaktır. Diğeri ise yine Kur'an'da, Habil ve Kâbil, Hz. Salih, Hz. Musa vb. gibi Peygamberlerin, bu diktatör güçlere karşı ortaya koydukları tutumları ve azgın güçlerin insanların beyinlerini nasıl yıkadıklarını ve topluma verdikleri zararları farklı bir metotla irdelemekten ibaret olmuştur.

Anahtar kelimeler: Kur'an, Adalet, Sorumluluk, Peygamber

Bu makale "Yoksulluğa Karşı Kur'an Ahlakı" adlı doktora çalışmam ile "Kur'an'da Saldırganlık Psikolojisini Engellemenin Yöntemleri" adlı bildirimden üretilmiştir.

Abstract

The Holy Quran, with respect to Sunnatollah, identifies man's area of responsibility in order that the ontological differences existing among humankind do not damage the feelings of justice, equality, mercy, trust, and peace that are necessary among people. It also presents the rules to be obeyed and fulfilled within a thorough sampling web as in the surah Al-Alaq 6-7th'No, (but) in deed, man transgresses, because he sees himself self-sufficient."Man is advised to grind this feeling that he has in his nature and to suppress it. To do this, The Holy Quran clearly mentions the necessary rules. As a matter of fact, the feeling to dominate the opposite party which has been a prevailing sense throughout human history has led to major battles, to the fall of present legal governments and thus transforming them into dictatorial regimes, all of which have led to the death of millions of innocent people. That is why, Quran provides us with example anecdotes of former nations in order to prevent these kinds of events. One of the reasons why Quran tells detailed anecdotes about former nations is to get us to draw lessons from them .

For this reason, our assertion is built up on two main axis, placing the Quran Ayahs in the centre. The first one is to remind people the responsibilities that they need to possess against the natural instinct of "ego" and to clarify how to turn the instinctual senses of aggressiveness and jealousy into the favour of humanity. The second one is to scrutinize the attitudes that such prophets as Cain and Abel, Hz. Saleh, Hz. Moses etc. adopted against these dictatorial powers, and how transgressed powers washed people's brains as well as the damages that they caused on the society.

Keywords: Quran, Justice, Responsibility, Prophet

المخلص

يعرض لنا القرآن قواعد كثيرة التي يجب علينا اتباعها لكي نضمن الاختلافات البشرية التي توجد بين الناس والتي لا تضر بالمساواة والسلام التي يحتاجها الإنسان. لو نظرنا في القرآن لوجدنا أن الله يقول لنا في سورة العلق: (كلا إن الإنسان ليطغى أن رآه استغنى) آية 6، هذا يعني أن الإنسان لديه قابلية للطغيان ولاقتراف الكياف، وبسبب هذا لا نستغرب حدوث القتال والحروب بين الشعوب التي يروح ضحيتها ملايين الناس من الأبرياء من زمن آدم إلى وقتنا هذا، لذلك نحانا القرآن وحذرتنا من اقتراف هذه الاعمال عبر كثير من الآيات القرآنية، وهذا التحذير تجلى لنا من خلال قص القرآن علينا قصص من سبق من الامم وما حدثت بينهم من حروب وأحداث، لأخذ العبرة منهم كي لا نقع في أخطائهم.

لأجل هذا قمت بعرض هذه المسألة المهمة على القرآن لأجمع الآيات التي تتعلق بهذا الموضوع، علاوة على ذلك أردت من خلال مقالتي المتواضعة هذه أن أذكر الذين لديهم أنانية ويجوبون أنفسهم فقط من خلال سرد الايات التي تتكلم عن الانانية وكيف أوصلت صاحبها إلى الطغيان وخصوصاً الآيات التي تتكلم عن قابيل وهابيل والنبي صالح وموسى وغيرهم عليهم السلام، وسنرى من خلال هذه المقالة كيف وقف الانبياء عليهم السلام أمام الطغاة وكيف عانوا من أذاهم .

الكلمات المفتاحية: العدالة، المسؤولية، النبي، الطغيان

Giriş

Kur'an ahlakında, saldırganlığa karşı mücadele edecek, sosyal ve ekonomik barışı gerçekleştirecek bireyin en temel ve özsel hususiyeti, ta içten bilinç ve ikrar düzleminden kendisini bu işe adanmış olması, bunu da Allah'a iman esasına dayamış bulunmasıdır. Bununla birlikte, kişinin tavır ve davranışlarını Allah'ın koymuş olduğu hükümlere göre yönlendirmesiyle, ancak o zaman saldırganlık psikolojisine karşı kendisini korumuş olur.

O nedenle Kur'ân; imanı, insanın hem dünyası hem de ahireti için en önemli esas olarak görmekte ve onu her şeyden üstün tutmaktadır. Bundan dolayı Yüce Allah, Kur'an'ın pekçok ayetinde bu konuyu ön plana çıkarmaktadır.

Aslında bu hususta Kur'ân'ın iman ile alakalı konuları pekçok sureye serpiştirip biz insanlara ulaştırması, insanın sorumluluk alanıyla yakından ilgili olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

مَا كَانَ اللَّهُ لِيُدْرِيَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِن رُّسُلِهِ مَن يَشَاءُ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَاِن تُوْمِنُوْا
وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظِيْمٌ

“Allah, pisi temizden ayırincaya kadar mü'minleri içinde bulunduğunuz şu durumda bırakacak değildir. Allah, size gaybı bildirecek de değildir. Fakat Allah, peygamberlerinden dilediğini seçer (gaybı ona bildirir). O hâlde, Allah'a ve peygamberlerine iman edin. Eğer iman eder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız sizin için büyük bir mükâfat vardır.”¹ Aynı şekilde başka bir ayette de; “Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse, derin bir sapıklığa düşmüş olur”² buyurarak, kulun birincil ve olmazsa olmaz ilk sorumluluğunun³ Allah'a inanması gerektiğini beyan etmektedir.⁴ Çünkü O, yaratılış hikmetinin biricik efendisi ve halifesidir.

¹ Al-i İmrân, 3/179.

² Nisa, 4/136. Ayrıca iman ile ilgili bazı ayetler: Bkz. Al-i İmran, 3/179; Nisa, 4/136, 171; A'râf, 7/158; Hadid, 57/7; Teğabun, 64/8.

³ İnsanın Allah'a karşı en büyük sorumluluğu, öncelikle O'nun varlığını anlayıp inanması gerekir. “...İmanın birinci fiili, Allah'ın itaat edilmeye ve aynı zamanda

Aynı şekilde Kur'ân'a göre insan, Kılıç'ın da belirttiği⁵ gibi, öncelikle Allah'ın tapılmaya layık ilah olduğuna inanmak ile yükümlüdür. Bundan sonradır ki artık düşünce ve eylemlerini, Kur'ân'dan aldığı güçle sergilemeye başlar.

Kur'ân, maddi ve manevi huzurun ancak imanla gerçekleşebileceğini, dolayısıyla iktisadi gelişmenin bir ölçütü olan bolluk ve bereketin iman etme ile doğru orantılı olduğunu vurgularken, adaletsizliğin ve huzursuzluğun oluşmaması için de toplumsal sorumluluk bilincinin yerleşmesini hedeflemektedir. Meselâ şu ayette, iman ve takva ile maddi bolluk arasında doğrudan bir münasebet kurulmuştur:

“Eğer, o memleketlerin halkları iman etseler ve Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereketler(in kapılarını) açardık. Fakat onlar yalanladılar, biz de kendilerini işledikleri günahlarından dolayı yakalayiverdik” ⁶ buyurulmuştur. Keza, başka ayetlerde de Allah, Peygamberlerine inanmayan toplulukların akıllarını başlarına alıp kendisine yönelmeleri, iman etmeleri için öncelikle 'be'sa'(yoksulluk) ve 'darra'(darlık) ile sınamış, yola gelmeyince bu kez de iyiliklerle denemiş, kıtlık yerine bolluk, sıkıntı yerine ferahlık vermiş ama onlar yine iman etmemişlerdir.

*“Biz hiçbir memlekete bir peygamber göndermedik ki (karşı çıkmaktan vazgeçip) yalvarıp yakarınlar diye ora halkını yoksulluk ve sıkıntıya uğratmış olmayalım. Sonra kötülüğün (sıkıntı ve darlığın) yerine iyiliği (bolluk ve genişliği) getirdik. Ve (nankörlük edip): “Atalarımız da darlığa uğramış ve bolluğa kavuşmuşlardı” dediler. Biz de, farkında değillerken onları ansızın yakaladık.”*⁷“Allah, şöyle bir kenti

sevilmeye ve tapılmaya layık olarak tanınmasını içermektir.” Bkz. Abdullah Draz, *Kur'ân Ahlâkı*, (Çev.: Emrullah Yüksel-Ünver Günay), İz Yayınları, İstanbul 1993, s. 73.

⁴ Kulun ilk sorumluluğu, Allah'a iman etmesidir. İnsan, birinci adımı gerçekleştirdikten sonra, bunun zorunlu bir sonucu olarak da ikinci merhaleye ulaşarak eylem aşamasına geçer. Bu da ibadet sürecidir. Bu itibarla insanın, kendi bireysel yaşantısının rahatlığı kadar, tüm âleme bakışının da sağlıklı olabilmesi, *“varoluşsal bir itiraf ve açılım için, Allah'a ibadet, merkezi bir sorumluluk teşkil etmektedir.”* Bkz. Sadık Kılıç, *Küllerden Diriliş*, Fecr Yayınları, Ankara 2009, s. 104.

⁵ Kılıç, *Küllerden Diriliş*, s. 103.

⁶ A'râf, 7/96.

⁷ A'râf,7/94, 95.

misal verdi: Orası güven ve huzur içinde idi. Oraya her taraftan bolca rızık gelirdi. Fakat Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler; bu yüzden yaptıklarına karşılık, Allah onlara şiddetli açlık ve korku ızdırabını tattırdı.”⁸

Bu ayetlerin ışığında şunu anlıyoruz ki, bütün güçleri kendisinde toplayan Allah iken, yukarıdaki ayetlerde tasvir edilen eylemleri işleme cüretinin içerisine girmek, insanın Allah'ın sahip olduğu gücün farkında olmadığını göstermektedir. İnsanın bu özelliğini bilen Allah, dilemiş olsaydı maddi ve manevi insana sunduğu şeyleri hiçbir zorluğa katlanmadan rahatlıkla alabilirdi: *“Eğer dileseydik, onların gözlerini büsbütün kör ederdik de (bu hâlde) yola koyulmak için didişirlerdi. Fakat nasıl görecekler ki? Yine eğer dileseydik, oldukları yerde başka yaratıklara dönüştürürdük de ne ileri gidebilirler, ne geri dönebilirlerdi!”⁹* Dolayısıyla her türlü kötü tutum ve sorumsuzlukların bireyde sadır olmaması için yapması gereken en elzem şey gönülden Allah'a inanması gerekliliğidir.

1. İnsanın Sorumluluk Bilinci

Allah'ın, insana bahşettiği akıl, bilinç ve hesapsız nimet ve rızıklara karşı bilinçli bir şekilde nankörlük etmek, sorumsuzca davranmak, büyük felaketlere yol açmaktadır. Nitekim günümüzde, ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda mevcut olan felaketlerin sebebi de budur. Bu nedenle bu dünyada, hiçbir toplumun, Allah'a iman edip O'na yönelmedikçe, mutlu ve huzurlu olması, bolluk ve bereket içinde yaşaması mümkün görünmemektedir.¹⁰

Yine Kur'ân'a göre insanlar, kendi çalışma, kendi mayasında varolan tutum ve davranışları sorumsuzca sergileyemez.¹¹ Çünkü insan varoluşunun kaynağı ve gayesi bakımından başıboş değildir.¹² İnsan bütünüyle Allah'a karşı

⁸ Nahl, 16/112, Ayrıca bu konuda başka ayetler için bkz. Bakara, 2/27, 61; Hud, 11/117; Ra'd,13/31; İsrâ, 17/16; Taha, 20/81; Kasas, 28/58.

⁹ Yasin/36/66, 67.

¹⁰ Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı*, (Çev.: Cahit Koytak-Ahmet Ertürk), İstanbul 2000, s. 554.

¹¹ Bakara, 2/134.

¹² Bakara, 2/284.

sorumludur.¹³ Bu vasıflara sahip insanların, bir bilinç körelmesi sebebiyle, eksik ve hatalı olacağı asla düşünülemez. Üstelik Allah, bu özelliklere sahip insanların servetlerini artırarak onların tadacağı azabı da Kur'an'da bildirmektedir: “Onların malları ve evlatları seni imrendirmesin. Allah, bunlarla ancak, dünyada kendilerine azap etmeyi ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor.”¹⁴

Allah, böyle bir zihniyet sapmasının sonucunun “azgınlık” olacağını şu ayette bildirmiştir:

كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُفٍ
كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُفٍ
كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُفٍ

“Hayır, insan kendini yeterli gördüğü için mutlaka azgınlık eder.”¹⁵ Bu ayetlerin nüzul sebebi ile ilgili değişik rivayetler¹⁶ mevcut olsa da ayetlerin temel amacı, bu konumdaki insanların tıpkı Ebû Cehil¹⁷ gibi, kendilerini her şeyden üstün görmeleri, böylece olumsuz, yıkıcı bir karakteri oluşturduklarını vurgulamaktadır. Kur'an, toplumda ahlâka dayalı sosyo-ekonomik bir düzen kurmayı tavsiye etmektedir.¹⁸ Bunu başarabilmenin en temel koşulu ise, sağlam bir imana sahip olmaktır. Dolayısıyla Kur'an, iktisadi gelişmenin bir ölçütü olan bolluk ve bereket ile iman etme ve böylesi sağlam bir imanın tesiri ve yönlendirmesiyle, Allah'ın emir ve yasaklarına uymanın doğru orantılı olduğunu vurgulayarak, toplumsal sorumluluk bilincinin yerleşmesini hedeflemektedir.

Tarih boyunca bazı toplulukların, geçmiş olaylardan ibret almadıkları, darlık ve sıkıntılara uğramalarına rağmen, peygamberlerin tebliğlerinin bile onları imana yöneltmediği görülmüştür. Kur'an'da bu tür toplumların değişik yöntemlerle yok oldukları bildirilmektedir¹⁹ Zira bu insanlar, Allah'a iman etmeyen, toplum içinde uyulması gereken hak ve hukuka riayet

¹³ Al-i İmran, 3/102; Taha, 20/81. Ahkaf, 46/24, 25.

¹⁴ Tevbe, 90/85.

¹⁵ Alak, 96/6, 7.

¹⁶ Ebû Câfer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'ân*, Dâru'l-Meârif, Mısır, ty, IX, 170. Başka rivayetler için bkz. Celaleddin es-Suyûtî, *Lubabu'n-Nukûl Fi Esbabî'n-Nuzûl*, Fatih Yayınevi, İstanbul, ty. , II, 721.

¹⁷ et-Taberî, IX, 170.

¹⁸ Fazlurrahman, *Tarih Boyunca İslami Metodoloji Sorunu*, (Çev.: Salih Akdemir), Ankara 1995, s. 106.

¹⁹ En'am, 6/42, 45.

etmeyen, kendilerinden başka insanların durumlarını düşünmeyen, vahye ilgisiz ve umursamaz kalan kimselerdir.²⁰ Bununla birlikte Kur'an'ın söylediği, Allah'a inandıkları halde, çıkar ve statü hesapları gereği kolayca sapmalar gösteren kimseler ise,²¹ içinde buldukları bolluk ve refahı kaybettiklerinde, derin bir umutsuzluğa düşerler.

Darlıktan kurtulup bolluğa ulaştığında ise geçmişi unutarak, kendini beğenen birisi edasıyla, bu durumu kendisinden bilerek, kuruntu içinde kendini boş bir sevincin içine daldırır, oyalanır dururlar.²²

Bu sebeple, insanın öncelikle Allah'a iman etmesi, yani bu imandan aldığı güçle tutum ve davranışlarını ona göre sergilemesi gerekir ki bu imanın özünde haşyet hissi, mutlak varlığın maliki olan Allah korkusunu doğurur.²³ Bu korku da insanın tüm tutum ve davranışlarının, öncelikle metâ ile olan ilişkilerinin, bütün konuşma ve hareketlerinin Allah'ın beğendiği, hoşnut kaldığı bir yapıda olmasını sağlar.²⁴

Buna mukabil, Allah'ın kendisine biçtiği sorumluluk alanının dışına çıkan insanlar, bir başka ifadeyle ilahî rızâ ve ilkelere mutabık olmayan her türlü davranışı sergileyebilirler. Allah'a hesap vereceği inancı içinde olmayan bir insan hakkı olmadığı halde zulüm, ölüm yöntemlerini kullanarak başkalarına tahakküm kurma düşüncesi pek tabii olarak ondan beklenir. Çünkü Allah, bu tipteki insanlar hakkında şöyle buyurmaktadır: "*(Hidayet çağrısına kulak vermeyen) kâsadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağır, dilsizler, ve körler.*"²⁵

Bu sebeple Allah, bizlere ders ve ibret almamız için bu tipolojideki insanların öne çıkan bazı vasıflarını Kur'an'da anlatmaktadır. Bunları şöyle özetleyebiliriz.

²⁰ Geniş bilgi için bkz. İbrahim Coşkun, *İslam Düşüncesinde İnkâr Problemi*, Konya, ty. , s. 47.

²¹ Esed, s. 423.

²² Hud, 11/9-10.

²³ Bkz. Haşr, 59/18.

²⁴ Bkz. Âl-i İmrân, 3/102.

²⁵ Bkz. Bakara, 2/171.

1.1. Kibir ve Kıskançlık

Allah'a iman etmeyen ve O'ndan korkmayan, bu sebeple de, Allah'ın toplumda tesis etmek istediği adalete, eşitliğe ve başkalarına zulüm edilmemesi gerektiğine ilgisiz olan; hiçbir empati ve ünsiyet beslemeyen kimselerin en belirgin bir başka özelliği de, sağlıklı ve güçlü olduğu zamanlarda yaratıcısını unutarak kendisinin herşeye malik olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Böylece bu insanlar her konuda Allah'a karşı sorumluluğunu unutarak veya reddederek hareket eder.

Dolayısıyla sahip olduğu bazı özellik ve üstün vasıfların, kendisinden kaynaklandığını sanır.

وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهَا جَهَنَّمُ وَلَيْسَ الْمِهَادُ

"Ona "Allah'tan kork" denildiği zaman, gururu onu daha da günaha sürükler. Artık böylesinin hakkından cehennem gelir. O, ne kötü yataktır!"²⁶ Gurura kapılarak günaha sürüklenmek, bu son derece temelsiz ve gerçeklikten yoksun bir düşüncedir. Çünkü insanoglu, pek çok şeye ihtiyaç duyan bir varlıktır.²⁷ Bu sebeple, istediği kadar kendisini üstün ve kusursuz sansın, yorulur, susar, acıklar, hasta olur, uyumadan yapamaz, yaşlanır ve nihayetinde ölür. Bu farkına varışın ise onu, zorunlu olarak diğer fanilere, yoksul ve muhtaçlara insani, yardımsever bir şekilde yaklaşmaya yönlendirmesi gerekir.

Allah'ın kendisini her alanda sorumlu tuttuğunun bilincinde olan insanın, başkalarına karşı bu davranışları sergilemesi asla söz konusu olmaz. Çünkü kendisine verilen bütün bu özellik ve malların gerçek sahibinin Allah olduğunu, eninde sonunda O'na döneceğini ve hesaba çekileceğini bilir ve asla böylesi tutarsız tavırlara bürünmez.

Allah, insanların kibir ve gururdan uzak durmaları, zenginlik ve varlıklarıyla mağrur olmayıp, yoksullara empati yapabilmeleri için Kur'an'da ibret olarak Kârun'dan bahsetmektedir. Kârun tiplemesinin, Allah'tan korkmadan,

²⁶ Bakara, 2/206

²⁷ el-Beydâvî, Nasruddîn Ebî Saîd Abdullah b. Ömer, (ö. 685/1286), *Envaru't Tenzîl ve, Esraru't-Te'vîl*, (Mecmûâtün mine't-tefâsîr içinde), I-VI, Dâru'l Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut ty. III, 23.

kibirleşmesine vesile olan şey, onun zenginliğidir. O, Mülk'ün esas sahibinin Allah olduğunu ve dilerse hepsini geri alacağını unutmuş, bu mallara, kendisinin sahip olduğu bazı özelliklerinden dolayı hak ettiğini düşünmüştü: *"Şüphesiz Kârûn, Mûsâ'nın kaomindendi. Onlara karşı azgınlık etti. Biz ona, anahtarlarını (bile taşımak) güçlü bir topluluğa ağır gelecek hazineler verdik. Hani, kavmi kendisine şöyle demişti: "Böbürlenme! Çünkü Allah, böbürlenip şımaranları sevmeyiz. Allah'ın sana verdiği şeylerde ahiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap ve yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah, bozguncuları sevmeyiz."*Kârûn, "Bunlar bana bendeki bilgi ve beceriden dolayı verilmiştir" dedi. O, Allah'ın kendinden önceki nesillerden, ondan daha kuvvetli ve daha çok mal biriktirmiş kimseleri helâk etmiş olduğunu bilmiyor muydu? Suçlulukları kesinleşmiş olanlara, günahları konusunda soru sorulmaz (Çünkü Allah hepsini bilir)."28

Ayetlerde anlaşılıyor ki Karun, aynı tipolojiye dâhil insanlara ibretlik olması için, daha dünyadayken, kibirleşmesinden, yoksul ve muhtaçlara karşı ilgisiz ve bigâne kalmasından dolayı azaba duçar kalmıştır.

Yüce Allah, bütün kibirleşen ve gururlanan insanlara ders olsun diye, Karun'un hazin sonunu şöyle ifade etmektedir: *"Sonunda onu da, sarayını da yerin dibine batırdık. Allah'a karşı ona yardım edebilecek adamları da yoktu. Kendisini savunup kurtarabileceklerden de değildi!"* "Daha dün onun yerinde olmayı arzu edenler, "Vay! Demek ki Allah, kullarından dilediği kimselere rızık bol verir ve (dilediğine) kısarmış. Allah, bize lütfetmiş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Demek ki kâfirler iflah olmayacak demeye başladılar."29

Karun'un durumu, Allah'a iman noktasında sıkıntı taşıyanlar, kibir ve gurur tutkusuna kapılıp Allah'tan korkmayan, maddi zenginliği, her şeyin üstünde tutup yoksul sınıf ve insanlara yardımcı olmayan kimseler için güzel örneklerden birisini oluşturmaktadır: *"İşte ahiret yurdu. Biz, onu*

28 Kasas, 28/76-78.

29 Kasas, 28/81, 82.

yeryüzünde büyüklük taslamayan ve bozgunculuk çıkarmayanlara has kılırsız. Sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır."³⁰

Ayrıca Kur'an, kıskanç tavır ve tutum sergileyenler ile takva sahibi olan insanların akibetleri hakkında bizlere şöyle bir örnek verir: "(Ey Muhammed!) Onlara, Adem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku. Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da, birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, "Andolsun seni mutlaka öldüreceğim" demişti. Öteki, "Allah ancak kendisine karşı gelmekten sakınanlardan kabul eder" demişti. "Andolsun! Sen beni öldürmek için elini bana uzatsan da ben seni öldürmek için sana elimi uzatacak değilim. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım." "Ben istiyorum ki, sen benim günahımı da, kendi günahını da yüklenip cehennemliklerden olasın. İşte bu zalimlerin cezasıdır." Derken nefsi onu kardeşini öldürmeye itti de (nefsine uyararak) onu öldürdü ve böylece ziyan edenlerden oldu."

³¹ Ayette anlaşılan mefhumu göre, kardeşlerden biri, takva sahibi olan kardeşinin kurbanının Allah katında makbul oluşundan ötürü kıskançlık dürtülerinin esiri olmuş ve kardeşini bu duygular neticesinde öldürmüştür. Böylece Allah, kibir ve kıskançlıklarını törpülemeyen ve onların esiri olan insanların her türlü kötülüğü işleyebilecek noktada olduklarını bu ibretlik olayla bizlere açık bir şekilde göstermektedir. Bu husus daha sonraki konularda işlenecektir.

1.2. Korku ve Endişeler

Allah'a inanmayan insanın bir başka karakteristik özelliği de, onu, yoksulluk ve yoksulluğa karşı duyarsız ve ilgisiz kılan, sürekli dünyevi endişe ve korku içinde olmasıdır. Çünkü onun için herşey, bir bakıma tesadüfler sonucu oluşmuştur ve o, hayatının sonuna kadar kaygı ve endişeler içinde yaşar. Ayrıca onun, gelecekle ilgili sayısız kuşkuları vardır. Mesela, işini kaybedebilir. Dolayısıyla aç kalabilir.

Mutlak güce inancı olmadığından, bu arada başkalarının hakkını almada, ya da hakkını vermeme de tereddüt etmez. Ancak bütün bunlarla başa çıkamayacağını anlayınca, çaresizlik ve ümitsizlik içine düşer.

³⁰ Kasas, 28/83.

³¹ Mâide, 5/27-30.

Oysa yalnız Allah'a inanıp, O'ndan korkan bir insanda, saydığımız bu korkuların hiçbirine rastlanmaz. Çünkü Allah'a iman, insanın sorumsuz davranmasını ortadan kaldırır.³² Evrende cereyan eden bütün işlerin tek hâkiminin Allah olduğunu,³³ ve Allah'ın kanun koyuculuğunu kabul edip sorumluluklarını yerine getirdiği müddetçe Allah'ın onu mükafatlandıracağını³⁴ bilincinde olması, o insanı, korku ve endişelerden uzak tutar.

Nitekim böylesi tedirgin ve çelişkiler içindeki bu ruh haline, bir ayette şöyle işaret edilir:

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لَرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا
الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

*“Allah, birbiriyle çekişen ortak sahipleri bulunan bir (köle) adam ile yalnızca bir kişiye ait olan bir (köle) adamı örnek verdi. Bu iki adamın durumu hiç, bir olur mu? Hamd Allah'a mahsustur. Hayır, onların çoğu bilmiyorlar.”*³⁵ Zira bu tipteki insan, etrafındaki bütün insanlardan korkar.³⁶ Fakat mevki-makamı için,³⁷ üst tabakadaki insanlara vereceği hesaptan titizlikle sakınır. Böylesi bir ruh hali içindeki birey, yoksulluğu ve yoksulları düşünmek, onlarla bir paylaşım ve yardımlaşma jesti içine girmek için hiçbir arayış sahibi değildir.

1.3. Şuursuzluk

Allah'ın güç ve kudretinin farkında oldukları halde, O'ndan gerektiği gibi korkmayan birey, topluluk ya da gruplar, yoksulların durumlarını gözetmezler. Böylesi bir yapıya sahip insanlar, herşeyi kendi çıkarları için kullanırlar. Fakîrlere ve muhtaçlara karşı acıma hisleri körelmiştir.

Allah'ın iradesine uygun davranmayan bu insanların davranışları, münafıklar ve şeytanın tutumlarıyla benzerlik

³² Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb, et-Tefsîru'l-Kebîr*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1995, V, 15.

³³ Seyyid Kutup, *Fi Zilali'l-Kur'ân*, Daru's-Şurûk, Kahire, 1985., VII, 483.

³⁴ et-Taberî, II, 87.

³⁵ Zümer, 39/29.

³⁶ Mahmut el-Âlusî, *Ruhu'l-Meânî fi Tefsiri'l Kur'âni'l-Azîm ve's-Sebi'l-Mesanî*, Daru'l-Fikr, Beyrut ty, V, 114.

³⁷ Elmalılı, M. Hamdi Yazır, (v. 1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-IX, Eser Neşriyat, İstanbul 1971.IV, 2356.

taşımaktadır.³⁸ Çünkü hem Allah'ın gücünün ve kudretinin farkında olmak, hem de Allah'ın emir ve yasaklarına uymamak veya gevşeklik göstermek, şuursuzluğun en güzel örneklerindendir.³⁹

Nitekim Allah, bir ayet-i kerimesinde bu hususu şöyle açıklamaktadır:

دَعَوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَأَخْرَجُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ

“De ki: Sizi gökten ve yerden kim rızıklandırıyor? Ya da işitme ve görme yetisi üzerinde kim mutlak hâkimdir? Ölüden diriyi, diriden ölüyü kim çıkarıyor? İşleri kim yürütüyor?” “Allah” diyecekler. De ki: “O hâlde, Allah'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?”⁴⁰ Bir başka ayette ise: “İnkâr edenleri imana çağırın (Peygamber) ile inkâr edenlerin durumu, bağırıp çağırmadan başka bir şey duymayan hayvanlara seslenen (çoban) ile hayvanların durumu gibidir. Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Bundan dolayı anlamazlar.”⁴¹ Bu ayetler şuursuzluk karakterine sahip insanların, münafıklık özelliklerini de taşıyabileceğini göstermektedir.

Bu şuursuz insanların, bu bilinçsizlik ve duyarsızlığının temel motifi ve kaynağı olması bakımından şeytan ile olan ahlakî benzerliklerine gelince; bu şeytanın, Allah'ı tanıdığı ve bildiği halde, Allah'ın emrine başkaldırarak, O'na isyankâr olduğudur.⁴² Bu yüzden, şuursuz insanlar, sürekli şeytanın tesiri altında kalarak, neredeyse onunla aynı ruh ve zihniyet hali içine girerler.

1.4.Heva

Kur'an, insanın en önemli psikolojik zaaflarından birisinin “heva” olduğunu ifade eder. Bundan dolayı heva kelimesi, tekil ve çoğul bağlamında Kur'an'ın pek çok ayetinde geçmektedir.⁴³

³⁸ et-Taberî, I, 12; Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, Mektebetu'l-Ubaykan, Riyad, 1998, I, 23.

³⁹ Bkz. Bakara, 2/9, 12, 18, 154; Al-i İmran, 3/69; En'am, 6/26, 50, 104, 109, 123; Zümer, 39/55; Hucurât, 49/2; Necm, 53/61.

⁴⁰ Yunus, 10/31.

⁴¹ Bakara, 2/171.

⁴² Sad, 38/75, 76.

⁴³ Bakara, 2/120-145; Nisa, 4/135; Maide, 5/48,49-77; En'am, 6/56-119-150; A'raf, 7/176; Mu'minun, 23/71.

Anlam itibariyle genellikle olumsuzluğu çağrıştırırken, muhatap aldığı Peygamberlere de uyarı niteliğinde hevaya uymamaları belirtilmektedir. Bununla alakalı bir örnek verecek olursak;

وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ
وَلَنْ أَتَّبِعْتَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

“Ve sen onların dînine tâbî olmadıkça (uymadıkça) ne yahudiler ve ne de hristiyanlar senden asla razı olmazlar. De ki: “Muhakkak ki Allah’a ulaşmak (Allah’ın Kendisine ulaştırması) işte o, hidayettir.”. Sana gelen ilimden sonra eğer gerçekten onların hevalarına uyarsan, senin için Allah’tan bir dost ve bir yardımcı yoktur.”⁴⁴

Ayetten anlaşılan mefhuma göre, hevalara uymanın insanları inkâra ve şirke sürükleyebilmesidir. Çünkü başka dinlere mensub insanların hevalarına uyarak böyle sapıklıkların içine girmişlerdir.

Ayrıca Kur’an’da Peygamberin getirdiği vahye inanmayan, nefsin arzularına boğun eğen, nefisle mücadeleyi bırakan, “hevasını tanrı edinen” yani onun isteklerini kabullenip ona göre hareket eden vb. gibi tavır ve düşüncelerle davranış ve tutum sergileyenler sapıklık içerisinde olmakla itham edilmiştir: *“Eğer sana cevap vermezlerse, bil ki onlar, sırf heveslerine uymaktadırlar. Allah’tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir? Elbette Allah zalim kavmi doğru yola iletmez.”⁴⁵*

Diğer yandan, saldırgan ve heva heveslerine uyan insanlar bu alanda kolonileşip diğer insanların hatta ulusların bütün haklarını rahatlıkla gasb edebildikleri günümüzde daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Yüce Allah bu tipolojideki insanları zalimlikle suçlamaktadır: *“Fakat zulmedenler, bilgisizce hevalarına uydular. Artık Allah’ın şaşırdığını kim yola getirebilir? Onların yardımcıları da yoktur.”⁴⁶*

Netice olarak Kur’an, her türlü haksızlığı ortadan kaldırmağa yönelik tedbirleri alır. Ayrıca bu tedbirleri alırken insanı haksızlığa götürecek tutum ve davranışlardan uzak durulması gerektiğini de açıklar. Çünkü hak dışında sergilenen

⁴⁴ Bakara, 2/120.

⁴⁵ Kasas, 28/50.

⁴⁶ Rum, 30/29.

bütün davranışların zararlı olduğunu ifade eder: “Ey iman edenler! Adaleti ayakta tutan ve kendiniz, ana-babanız ve yakın akrabanız aleyhine de olsa, yalnız Allah için şahitlik eden kimseler olunuz. Zira zengin de olsa, fakir de olsa, Allah ikisine de (sizden) daha yakındır. Nefsinizin arzusuna uyarak adaletten uzaklaşmayın. Eğer (şahitlik ederken) dilinizi eğer, bükerseniz veya çekinirseniz, şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”⁴⁷

2. Peygamberler Tarihinden Örnekler

İnsanlık tarihinde kıskançlık neticesinde saldırganlık psikolojisiyle hareket edilip kardeşin öldürülmesi ve yeryüzünde ilk kanın aktığı olay, Kur'an'da ibret ve ders verici mahiyette anlatılmaktadır.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقْبِلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ لَئِن بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لَأَقْتُلَنَّكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمَكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“Onlara, Adem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğersinden ise kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden), "Andolsun seni öldüreceğim" dedi. Diğeri de "Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder" dedi (ve ekledi:) "Andolsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatsan (bile) ben sana, öldürmek için el uzatacak değilim. Ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım." "Ben istiyorum ki, sen, hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın; zalimlerin cezası işte budur." Nihayet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü: bu yüzden de kaybedenlerden oldu.”⁴⁸ Bu ayetlerden güç kullanarak tahakküm kurmağa çalışan insanlar için, çok önemli ibret ve dersler vardır. Kıskançlık nedeniyle insan saldırganlık gösterip en yakınındaki bireyi bile öldürme durumuna gelebilmektedir. Ancak ayette de belirtildiği gibi kıskançlığın doğurduğu saldırganlığı önleyen en önemli etken de “Allah'tan korkma” duygusudur. Nitekim takva sahibi kardeşinin “"Andolsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatsan (bile) ben sana, öldürmek için el uzatacak değilim. Ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım"

⁴⁷ Nisa, 4/135.

⁴⁸ Maide, 5/27-30.

ifadesinde açık bir şekilde bunu anlamaktayız. Zira Allah'tan korkma duygusu ancak takva sahibi insanların sahip olduğu bir haslettir.

Yüce Allah, toplum arasında adaletin ve huzurun inşası, zulüm ve zorbalığın olmaması için insanlara sürekli Peygamberler yollamış ve O'nların aracılığıyla vahiyleriyle onları eğitmiş, zaman zaman da geçmiş milletlerden ibretlik ve ders alıcı kıssalara değinmiştir. Bu hususta ibretlik kıssalardan birisi de Hz. Nuh, Hz. Hud ve Hz. Salih'in kıssalarıdır. Her üç Peygamber de Yeryüzünde bozgunculuk çıkaran ve bu yüzden kavgaların ve savaşların eksik olmadığı bir toplum yapısıyla karşı karşıya kalmışlardır.

Burada dikkat çekici bir durum vardır. O da, Peygamberlerin, toplumu bozmağa çalışan güçlere karşı Allah'tan korkmalarını tavsiye edişleridir. Nitekim Kur'an Hz. Nuh için, *"İslah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Allah'a korkarak ve (rahmetini) umarak dua edin. Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır."*⁴⁹ Hz. Hud için, *"Ad kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik). O dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Hâla sakınmayacak mısınız?"*⁵⁰ Hz. Salih için, *"Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. O da, size bir mucize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin, (içsin); ona kötülük etmeyin; sonra sizi elem verici bir azap yakalar."*⁵¹ Allah'ın beyanları mevcuttur.

Ancak Allah'ın bu uyarılarına rağmen zorba insanlar, kendilerine müjdecî, uyarıcı ve yol gösterici olarak gelen bu Peygamberleri çeşitli şeylerle itham etmişlerdir. Mesala Hz. Nuh, kavmine tebliğini yaparken kavmi O'na *"Kavminden ileri gelenler dediler ki: Biz seni gerçekten apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz!"*⁵² demişlerdir. Hz. Hud'a *"Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: Biz seni kesinlikle bir beyinsizlik içinde görüyoruz ve gerçekten seni*

⁴⁹ Araf, 7/56.

⁵⁰ Araf, 7/65

⁵¹ Araf, 7/73.

⁵² Araf, 7/60.

yalancılarından sanıyoruz.”⁵³ İftirasında bulunmuşlardır. Hz. Salih'e ise “Ka'iminin ileri gelenlerinden büyüklük taslayanlar, içlerinden zayıf görülen inananlara dediler ki: Siz Salih'in, Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz? Onlar da Şüphesiz biz onunla ne gönderilmişse ona inananlarız, dediler.”⁵⁴ Şeklinde karşı gelmişlerdir.

Bu sebeple Yüce Allah, yeryüzünde bozgunculuk çıkararak insanlar arasında savaşların çıkmasına vesile olan ve zulüm yaparak başkalarının haklarına tecavüz eden toplulukları cezalandırmıştır. Hz. Nuh'un kavmini, *“Onu yalanladılar, biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık, âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk! Çünkü onlar kör bir kavim idiler.”⁵⁵ Şeklinde cezalandırırken, Hz. Hud'un kavmini, “Onu ve onunla beraber olanları rahmetimizle kurtardık ve âyetlerimizi yalanlayıp da iman etmeyenlerin kökünü kestik.”⁵⁶ Hepsini helak etmiştir. Hz. Salih'in kavmini ise, *“Bunun üzerine onları o (gürültülü) sarsıntı yakaladı da yurtlarında diz üstü dona kaldılar.”⁵⁷ Şekliyle gürültülü bir sarsıntı ile helak etmiştir.**

Sonuç

Netice olarak hiçbir beşeri sistemde olmayan mükemmel sistem ve kanunlar manzumesini Kur'an'da görmekteyiz. İnsan, bütün evrenin halifesi, her şey onun hizmetine sunulduğu için Allah'ın en mukêrem kıldığı varlıktır. Dolayısıyla onun canına kıyılması en büyük suçlardandır. Nitekim ayette; *“Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur. Peygamberlerimiz onlara apaçık deliller getirdiler; ama bundan sonra da onlardan çoğu yine yeryüzünde aşırı gitmektedirler.”* (Maide, 5/32) buyurmakla bu gerçeği bizlere açıklamaktadır.

Nitekim bu çalışmada elde edilen en önemli veri de şu olmuştur. Kur'an, toplumların ve insanların dünya gezegeninde her alanında mureffeh ve huzurlu bir hayatı sürdürmeleri için

⁵³ Araf, 7/66.

⁵⁴ Araf, 7/75.

⁵⁵ Araf, 7/64.

⁵⁶ Araf, 7/72.

⁵⁷ Araf, 7/72.

insanı öncelikle kendi iç yapısında yer alan duygulara ve başkalarına karşı birtakım sorumluluklarla mukellef kılmıştır. Bu nokta da Kur'an'ın insana bakışını incelediğimizde görüyoruz ki, Kur'an'a göre insan, en geniş anlamıyla "tevhid" inancının gereği olarak, önce Allah'a iman, daha sonra kendisine, fert ve topluma karşı pek çok alanda sorumlu tutulmuştur.

Bu sebeple Allah, insanlığın varoluşundan itibaren Peygamberler göndermiş, O'nların; bu sorumluluk alanlarında insanlara örneklik teşkil etmişlerdir. Nitekim Kur'an'da bu mevzuda pek çok misaller mevcuttur. Dolayısıyla insan, bütün bir varlığa karşı tek canlı türüdür. Bu özelliği diğer yaratılanlara karşı üstünlük hem de sorumluluk hak ve ödevini birlikte verir. Bu durum, insanın evrende her türlü olumlu tasarrufta bulunması, duygularını da insanların faydasına doğru yönlendirmesi ilahi irade ile paralellik arz etmektedir.

Yine Kur'an'da, saldırganlık göstererek haksız yere mal mülk edinme, mevki makam uğruna insanları öldürme ve insanlar arasında bozgunculuk çıkarma gibi toplumlar arasında huzursuzluğa ve güvensizliğe sebep olan bütün olumsuz davranışlar kesin bir dille yasaklanmış, bu fiilleri işleyenlere karşı en ağır mueyyideler konulmuştur.

KAYNAKÇA

- el-Âlusî, Şihabuddîn es-Seyyid Mahmut el-Alûsî el-Bağdâdî (ö. 1270/1853), *Rûhu'l-Meânî, fi Tefsîri'l Kur'âni'l-Azîm ve's-Sebi'l-Mesânî*, I-XV, Dâru'l-Fikr, Beyrut ty.
- el-Beydâvî, Nasruddîn Ebî Saîd Abdullah b. Ömer, (ö. 685/1286), *Envaru't Tenzîl ve Esraru't-Te'vîl*, (Mecmûâtün mine't-tefâsîr içinde), I-VI, Dâru'l Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut ty.
- Boz, Halit, Adnan Menderes Üni. , "27 Mayıs 1960'dan 15 Temmuz 2016'ya Darbeler" Uluslararası Sempozyumu Özet Kitabı, 27-28-29 Mayıs 2017.
- _____, "Yoksulluğa Karşı Kur'an Ahlakı" Adlı Doktora Çalışması, Atatürk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2014.
- Draz, M. Abdullah, *Kur'ân Ahlâkı*, (Çev.: Emrullah Yüksel-Ünver Günay), İz Yayınları, İstanbul 1993.
- Elmalılı, M. Hamdi Yazır, (v. 1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-IX, Eser Neşriyat, İstanbul 1971.
- Fazlurrahman, *Tarih Boyunca İslami Metodoloji Sorunu*, (Çev.: Salih Akdemir), Ankara 1995,
- İbrahîm Coşkun, *İslam Düşüncesinde İnkâr Problemi*, Konya, ty.

- Kılıç, Sadık, *Küllerden Diriliş (Kur'ân, İnsan, Bilim ve Evrene Dair)*, Fecr Yayınları, Ankara 2009.
- Kutup, Seyyid, *Fi Zilâl'il Kur'ân*, I-VI, Daru'l-Şuruk, Kahire 1985.
- Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı*, (Çev.: Cahit Koytak-Ahmet Ertürk), İstanbul 2000, s. 554.
- er-Râzî, Muhammed b. Ebi Bekr b. Abdülkadir (v. 666/1267), *Muhtaru's-Sıhah, Dâru'l- Marife*, Beyrut 1426/2005.
- es-Suyûtî, Celaleddin, *Lubabu'n-Nukûl Fi Esbabî'n-Nuzûl*, Fatih Yayınevi, İstanbul ty. , II, 721.
- et-Tabersî, Ali el-Fadl b. Hasen,(v. 548/1153), *Mecmâu'l-beyân fi-Tefsîri'l-Kur'ân*, I-X, Müessesetü'l-A'lemî, Beyrut 1995.
- ez-Zemahşerî, Mahmud b. Ömer, (v. 538/1144), *Esâsu'l-Belâğâ*, Daru Sadr, Beyrut 1992.